

AASF mbështetet nga BERZH dhe Qeveria e Shqipërisë

STUDIM MBI EFEKTIN E COVID-19 NË KULTIVIMIN E RRUSHIT TË TAVOLINËS

Shtator 2020

STUDIM MBI EFEKTIN E COVID-19 NË KULTIVIMIN E RRUSHIT TË TAVOLINES

Shtator 2020

AASF Project Office
Rr. Andon Zako Çajupi, No. 7
Tiranë, Albania
Tel: +355 69 294 1513
www.aasf.com.al
Info@aasf.com.al

Situata pandemike ka ndikuar që kërkesa bujqësore dhe tregtia të ngadalësohet, duke konsistuar në një tkurrje që buron nga një ngadalësim i aktivitetit të përgjithshëm ekonomik dhe nivele rritjeje të papunësisë. Ndërkohë që prodhimi i produkteve dhe sistemet bujqësore të tregtisë janë të ekspozuar ndaj goditjeve anësore të kërkesës dhe ofertës.

Ky material synon të ofrojë një vlerësim financiar të ndikimit të COVID-19 në aktivitetin bujqësor të përzgjedhur dhe nuk synon të identifikojë kanalet e transmetimit të prodhimit, pra lëvizjen dhe drejtimin e tregjeve ndërkombëtare gjatë kësaj situatë, tendencat e konsumatorit ndaj produkteve të stinës apo të përcaktojnë shkallët e ekspozimit të aktivitetit bujqësor ndaj COVID-19.

Një falenderim shkon për të gjithë bashkëpunuesit në përgatitjen e këtij materiali, duke filluar nga kultivuesit potencial të rrushit, kompanitë grumbulluese dhe eksportuese, ekspertët e Ministrisë së Bujqësisë dhe Drejtorisë së Përgjithshme të Doganave etj.

Ilir PILKU
Autor i studimit

PËRMBAJTJA

1. TË PËRGJITHSHME.....	7
2. KULTIVIMI I RRUSHIT NË SHQIPËRI	13
3. NDIKIMI I COVID-19 NË KULTIVIMIN E RRUSHIT TË TAVOLINES.....	21
3.1. Metodologjia e vlerësimit	21
4. KONKLUZIONE.....	27

1. TË PËRGJITHSHME

Pandemia e shkaktuar nga COVID-19 ka ndikuar në të gjithë sistemin ushqimor. Ndikimet e tij do të japin efekte si në prodhimtari ashtu edhe në kanalet e marketingut, që do ndihen në pika të ndryshme në kohë. Ato do të ndikojnë në të gjithë elementët e sistemit të ushqimit, nga furnizimi primar, te përpunimi, te tregtia, si kombëtare ashtu dhe ndërkombëtare, sistemet e logjistikës, në kërkesën e ndërmjetme dhe atë përfundimtare. Ndikon gjithashtu në tregjet e faktorëve, përkatësisht fuqinë punëtore, kapitalit dhe inputet e ndërmjetme të prodhimit. Kanalet e transmetimit të produktit dhe kërkesa bujqësore përfshin faktorë të shumtë makroekonomikë, veçanërisht luhatjet në kurset e këmbimit, në tregjet e mëdha dhe likuiditetet apo shlyerjet e kredive, ku shpeshherë sjell edhe tkurrje në aktivitetin e përgjithshëm ekonomik.

Në fund, dhe pa dyshim më e rëndësishmja, COVID-19 do të ushtrojë një goditje në kërkesën përfundimtare të ushqimit deri në uljen e fuqisë së përgjithshme të blerjes, veçanërisht si pasojë e një numri në rritje të njerëzve të papunë. Shkalla e ndikimeve në kërkesën për ushqim do të varet nga faktorë të shumtë, përfshirë thellësinë dhe gjatësinë e goditjes makroekonomike, disponueshmëria e kursimeve dhe qasja në mekanizmat e kreditit.

Shumica e fermerëve po humbin të ardhurat e planifikuara në aktivitetin bujqësor, shpeshherë prodhimi nuk arrin të vilet/korret për shkak të mungesës së punëtorëve, apo nga ngushtimi i tërheqjes së produktit nga tregjet e mëdha lokale apo grumbulluesit për eksport. Shumë produkte që prodhojnë fermerët janë në rrezik të mbeten në fusha, të pashitura nga kërkesa e ulët në tregjet konsoliduese.

Ndikimi i Covid 19 në ekonomi është pa dyshim shkatërrues. Asnjë sektor nuk i ka shpëtuar ndikimit të tij. Ndikimi i tij në bujqësi është kompleks dhe me variacione në segmente të ndryshme që ndikojnë në zinxhirin e vlerës bujqësore. Edhe midis segmenteve të ndryshme, ndikimi i tij ndryshon shumë midis rajoneve të ndryshme dhe midis prodhuesve dhe fuqisë punëtore në dispozicion. Ky ndikim është prezent në të gjithë ekonominë e vendit dhe parashikohet të zgjasë për disa muaj me rradhë.

Ky studim është përgatitur nga ekspertët e Programit të Mbështetjes së Agrobiznesit Shqiptar (AASF), i cili është një program i financuar dhe zhvilluar nga BERZH-i (Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim) në bashkëpunim dhe me mbështetje nga qeveria shqiptare, i cili ka nisur aktivitetin në vitin 2016. Qëllimi i këtij Programi është të motivojë institucionet financiare shqiptare për të mbështetur një sektor vital të ekonomisë shqiptare me potenciale gjerësisht të pashfrytëzuara - bujqësia dhe agrobiznesi. AASF siguron qasje në financa për sektorin e agrobiznesit në dy mënyra: Linjë kredish dhe/ose shpërndarja e riskut të portofolit për institucionet mikrofinanciare (IMF) dhe bankat. Institucionet Financiare Partnere të AASF janë: Intesa Sanpaolo Bank Shqipëri, OTP Bank Shqipëri, ProCredit Bank Shqipëri, Raiffeisen Bank Shqipëri dhe Fondi Besa. Institucionet përfitojnë nga një mbulim i parë i rrezikut të humbjeve që u vu në dispozicion nga Qeveria Shqiptare.

AASF përfaqëson një instrument inovativ financiar për të inkurajuar kreditimin nga Institucionet Financiare në të gjithë zinxhirin e vlerës së agrobiznesit. Përfituesit përfundimtarë të AASF janë fermerët, sipërmarrësit dhe kompanitë që janë të angazhuar në prodhimin dhe përpunimin e produkteve bujqësore, prodhimin dhe tregtinë e pajisjeve bujqësore, logjistikën, ofruesit e shërbimeve të agrobiznesit, tregtarët me shumicë dhe pakicë. Agrobizneset mund të përfitojnë gjithashtu nga programi i Këshillimit të BERZH-it për Biznesin e Vogël (ASB) një program i mbështetur

nga BERZH, i cili ofron konsulencë për zhvillimin e strategjisë, marketingut, ristrukturimin teknik dhe fushat tjera të zhvillimit institucional nga ekspertët ndërkombëtarë dhe lokalë.

Qëllimi i studimit

Qëllimi i përgjithshëm i këtij studimi është që të japë një panoramë të detajuar pas situatës pandemike Covid-19 për kultivuesit e rrushit të tavolinës si një nga aktivitetet më fitim-prurës me një stabilitet ekonomik të qëndrueshëm për një periudhë mëse 3-4 vjeçare, ku si pasojë është ulur ndjeshëm importi i rrushit të tavolinës. Ky studim do të shërbejë fermerëve dhe eksportuesve të kulturës së rrushit, si dhe sistemit bankar në tërësi.

Për të realizuar qëllimin e këtij studimi janë përdorur burimet parësore dhe dytësore të informacionit/të dhënave, kryesisht referuar statistikave të FAO-s, UNSTAT dhe INSTAT. Gjithashtu janë shfrytëzuar të dhënat mbi statistikën bujqësore të sapo publikuara për vitin 2019 nga INSTAT, janë shfrytëzuar kanalet e komunikimit me Ministrinë e Bujqësisë dhe Drejtorinë e Përgjithshme të Doganave. Të dhënat operuese për aktivitetet e shqyrtuara janë referuar Kartave Teknologjike në bujqësi, ndërsa përditësimi i të dhënave mbi çmimet e shitjes në nivel fermer apo atyre të eksportit janë siguruar nga kontaktet e zhvilluara për një periudhë 6 javore me fermerët potencialë të përzgjedhur dhe 4-5 eksportuesit e mëdhenj në Shqipëri.

Origjina e kultivimit të rrushit

Hardhia e rrushit është bimë e cila mund të jetojë mbi 100 vjet, mirëpo zakonisht prodhuesit e verës (enologët) rekomandojnë zëvendësimin e hardhive të vjetra me ato të reja çdo 30 – 40 vjet. Hardhia europiane (*Vitis vinifera* L) e butë, është e llojit të veçantë, e cila përfshin dy nënlloje: *Vitis vinifera* spp. *sativa* dhe *Vitis vinifera* spp. *sylvestris*. Disa autorë i veçojnë si dy lloje: *Vitis vinifera* dhe *Vitis sylvestris*. *Vitis vinifera* spp. *sativa* që kultivohet në Europë, në Afrikën Veriore, Azinë e Mesme etj. Edhe pse nuk dihet saktësisht se kur dhe ku është shfaqur për herë të parë gjinia *Vitis* gjatë evolucionit, supozohet që ajo është shfaqur për herë të parë para afërsisht 65 milion vitesh (Benjak.A, 2008). Lloji që sot kultivohet (*Vitis vinifera* spp.*sativa*) mendohet të jetë përfituar ose zbutur nga lloji i egër *Vitis vinifera* spp.*sylvestris* (Garcia. et al, 2006). Familja Vitacea, në të cilën bën pjesë hardhia e rrushit *Vitis vinifera*, përmban afërsisht 60 lloje të egra, të cilat janë të shpërndara në Azi, në Amerikë dhe në Europë, nën ndikimin e kushteve klimatike optimale subtropikale, mesdhetare dhe kontinentale (Terall. et al, 2010).

Besohet se hardhia e rrushit që sot kultivohet për nevoja ushqimore dhe industriale, është zbutur afërsisht 4000 vite p.e.s. nga hardhia e egër e njohur si *V.sylvestris* C.C. (Aradhya. Et al, 2003), mirëpo ka hipoteza se ajo është zbutur edhe shumë kohë përpara, konkretisht 10.000 vite p.e.s. përreth Detit Kaspik. Ekzistojnë me qindra varietete të rrushit, mirëpo jo të gjitha përshtaten në rajonet specifike, dhe në qoftë se sezoni i rritjes është shumë i shkurtër për varietetet e caktuara atëherë kualiteti i rrushit do të jetë shumë i dobët dhe me sasi jo të kënaqshme të sheqerit gjatë procesit të vjeljes (Strick.B, 2011).

Në Europë gjenden rreth 70% e të gjitha vreshtave botërore, ku afërsisht 70-80% e produktit destinohet për prodhimin e verës. Kualiteti i rrushit varet nga vetë varieteti i rrushit dhe nga faktorët e tjerë shoqërues dhe në bazë të kësaj të gjitha varietetet e rrushit janë të destinuara për 2 grupe kryesore:

- varietetet për verërat kualitative dhe shumë kualitative
- varietetet për rrush tavoline

Varietetet e rrushit për verëra të tryezës të kualitetit të lartë dhe shumë të lartë karakterizohen me kalaveshë të vegjël, me kokrra të vogla, dhe me një raport të pakënaqshëm ndërmjet pjesëve të forta dhe atyre që japin lëngun ose mushtin nga i cili fitohet vera. Mirëpo edhe pse japin rendimente të ulëta në krahasim me varietetet e tjera ato japin verë shumë kualitative si në ngjyrë ashtu edhe në përbërësit kimik të verës. Ndërsa varietetet e rrushit të tavolinës kanë karakteristika kokrrën e madhe dhe të fortë në formë tulli dhe me pak lëng.

Pjesa e Europës ku jetojmë në (Shqipëri, Kosove, Maqedonia Veriut, Greqi, Serbi, Kroaci, Bullgari, Mali i Zi) konsiderohet si rajon i cili ka një histori dhe kulturë tejet të gjatë në vreshtari dhe verëtari.

Trendi i kërkesës botërore për rrushin

Në tregtinë e freskët, shumica e rrushit (emri shkencor: *Vitis vinifera*) është rrush tryeze i destinuar për konsum të papërpunuar. Prandaj, ky studim i përqëndrohet kryesisht tek rrushi i tryezës.

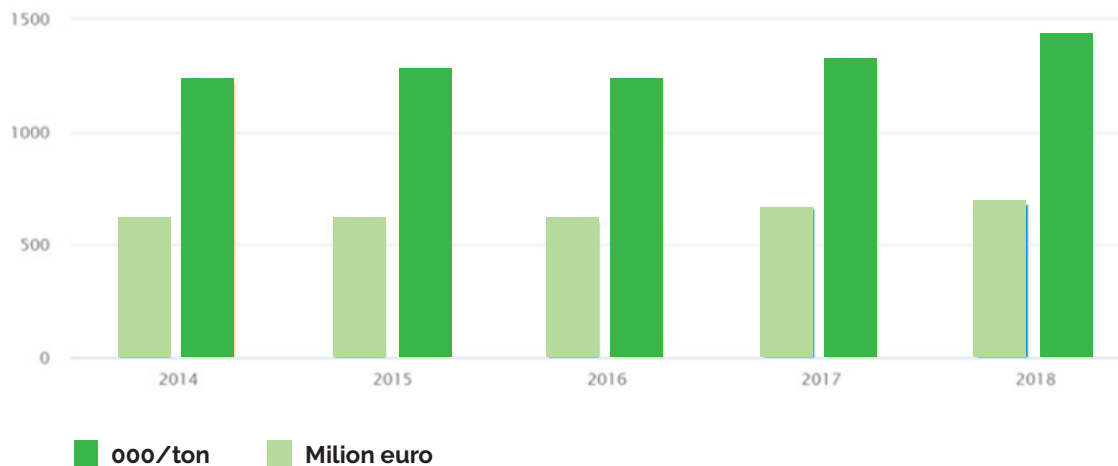
Ka shumë rrush të ndryshëm tryezë në dispozicion, që varion nga e bardha-jeshile në të kuqe dhe blu të errët. Në Evropë, varietetet pa farë janë më të njohurat për konsum, siç janë Thompson dhe Sweet Globe me jeshile të bardhë, dhe Crimson të kuq, Flame Seedless dhe Ruby. Ekziston një gamë e gjerë e varieteteve të reja, që plotësojnë ose zëvendësojnë varietetet e vjetra ekzistuese. Varietetet e farës janë në rënie (shih trendet më poshtë), por ende kultivohen gjerësisht dhe janë në dispozicion, të tilla si e bardha-jeshile Italia dhe e kuqe Globe dhe Victoria e kuqe.

Rrushi është një nga produktet bujqësore më të kërkuara në Evropë. Tregu është i konsoliduar dhe konsumi është relativisht i qëndrueshëm, por importet ndodhin gjatë gjithë vitit dhe kanë shfaqur një rritje gjatë viteve 2018-2019 për shkak të një prodhimi në rënie në Evropë.

Me një vlerë prej 1.4 miliardë euro rrushi i tryezës ka vlerën më të lartë të importit pas bananes. Vëllimi i importit është rritur gradualisht nga 598,000 ton në 2014 në 682,000 ton në 2018 (shih Figurën 1). Kjo pasqyron një rritje të importit prej disa përqind në vit. Çmimet mesatare vjetore të rrushit (vlera e importit për ton) ndryshojnë ndërmjet 5 deri në 10%. Këto statistika tregojnë se tregu evropian i rrushit është i madh dhe i qëndrueshëm.

Mungesat e furnizimit në Evropë gjatë 3 viteve të fundit ka sjellë nevojën për furnizim të jashtëm dhe ky furnizim i tepërt është absorbuar relativisht lehtë. Nisur nga statistikat, kërkesa për rrush do të vazhdojë të rritet ngadalë, por nuk duhet të pritët rritje e papritur e madhe e konsumit.

Importi i rrushit të tavolinës në Europë

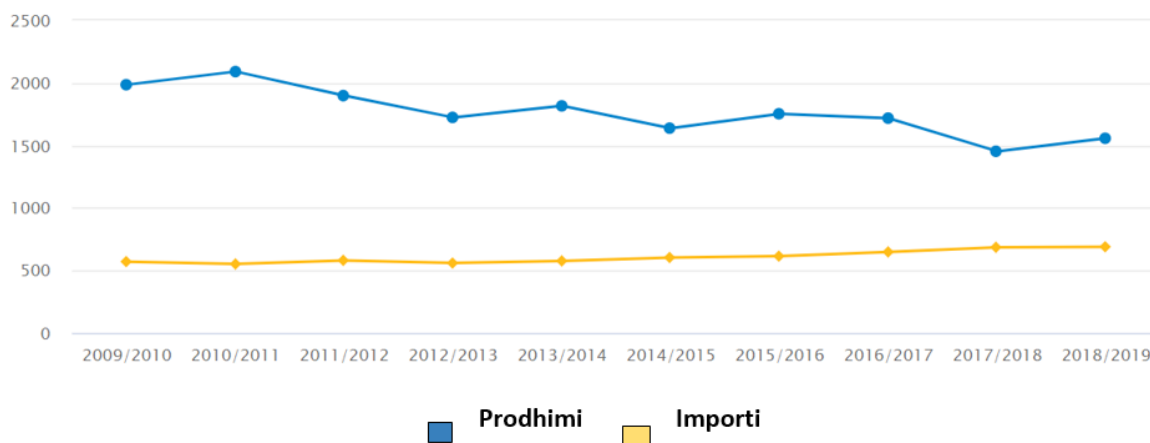
Burimi: UNCOMTRADE

Evropa është prodhuesi më i madh i rrushit në botë, dhe një nga pesë prodhuesit më të mirë të rrushit të tryezës. Ndërkohë që kostot e prodhimit në Evropë po rriten dhe rrushi në rritje po bëhet më pak fitimprurës.

Evropa prodhoi 23.7 milion ton rrush në vitin 2017. Vetëm rreth 1.5 milion tonë ishin rrush tryeze (për konsum të freskët), ndërsa më pak se një dekadë më parë prodhimi ishte akoma më shumë se 2 milion tonë (shih Figurën 2). Italia, Spanja dhe Greqia janë prodhuesit kryesorë të rrushit të tryezës për furnizimin evropian.

Me uljen e prodhimit evropian, pritet një nevojë në rritje për rrush të importuar, veçanërisht atë të hershmin dhe të vonshmin nga sezoni lokal (qershor ose nëntor). Në të njëjtën kohë, adoptimi në rritje i varieteteve të vona ka lejuar që Spanja dhe Italia të jenë në treg më gjatë dhe të zvogëlojnë nevojën për importe.

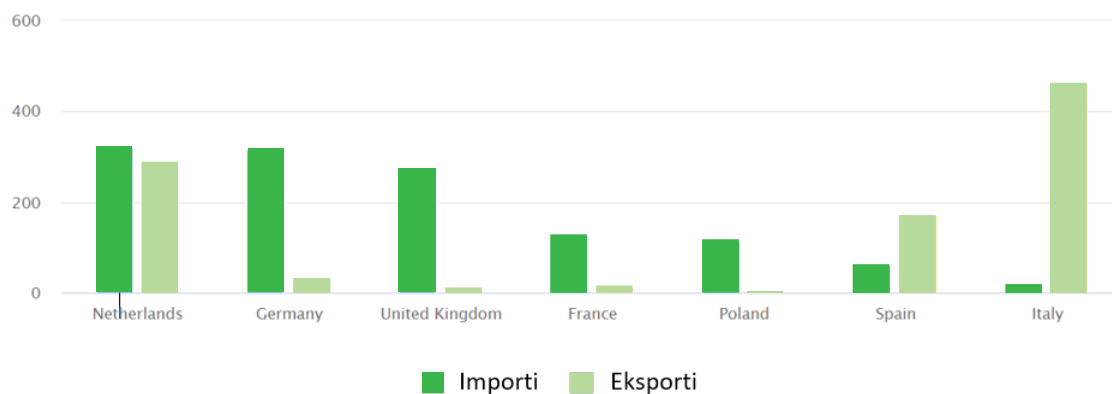
Prodhimi dhe importi në volume në Europë

Burimi: FAOSTAT dhe UNCOMTRADE

Shumica e importeve nga furnitorë jashtë Europës regjistrohen nga Anglia dhe Holanda. Ndryshe nga Anglia, kulmi i konsumit të rrushit në Gjermani dhe Francë ndodh gjatë sezonit të prodhimit Evropian. Jashtë sezonit, Evropa furnizohet kryesisht përmes Hollandës.

Importet dhe eksportet Europiane (2018) për rrushin dhe kryesisht atë të tavolinës 000/tonë

Burimi: UNCOMTRADE

Vërehet një rritje e preferencës të konsumatorit evropian në lidhje me varietet e rrushit të tavolinës. Për të plotësuar kërkesën e konsumatorit Evropian, rrushi pa farë po vendos standard të ri në tregun global duke paraqitur një tërheqje në tregje. Varietetet e rrushit pa farë po bëhen dominuese gjatë 3-4 viteve të fundit dhe pjesa e tyre në treg pritet të zhvillohet më tej. Anglia e dominon këtë kërkesë ndaj preferencës së konsumatorit, ndërkohë që tani këto varietete po preferohen në pjesën më të madhe të Evropës Veriore. Psh. në tregun Gjerman dominon me 80% rrushi pa farë. I indikuar nga ky trend zhvillimi, prodhuesit e rrushit në Spanjë dhe gjithnjë e më shumë në Itali dhe Greqi kanë filluar një tranzicion drejt prodhimit të rrushit pa farë për të përmbushur kërkesën në rritje.

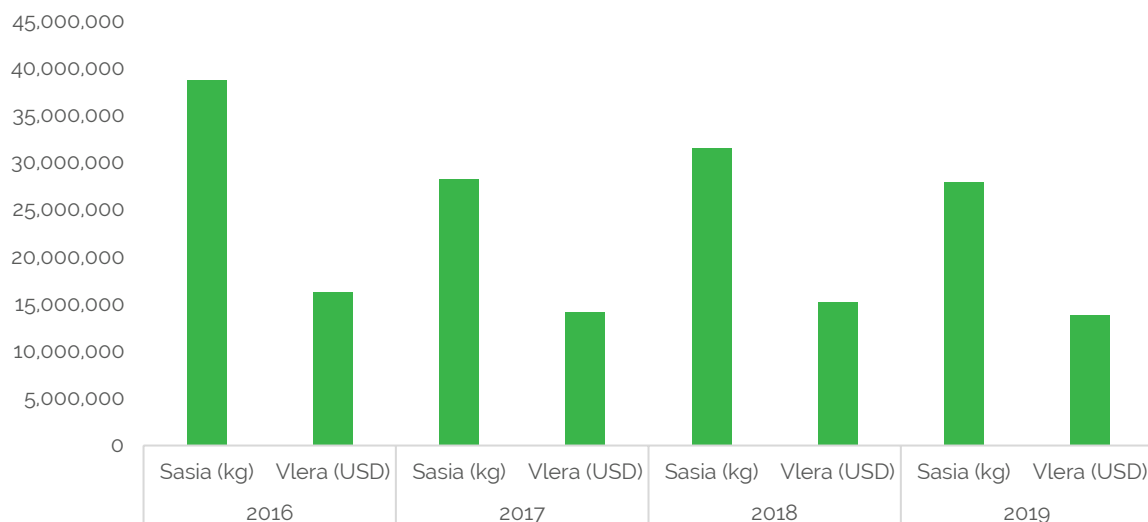
Kryesisht Shqipëria në lidhje me importin e rrushit dhe kryesisht atë të tavolinës ka operuar me tregjet e Maqedonisë së Veriut dhe Greqisë, dhe një pjesë e vogël me Italinë.

Më poshtë po paraqesim potencialin dhe volumet tregtare të vendeve rajonale me të cilët Shqipëria ka bashkëpunim tregtar. Volumet dhe vlerat financiare janë tregues i potencialit të këtij sektori dhe një vëmendje për politikën bujqësore në mbështetje të sektorit të vreshtarisë.

Eksportet e Rrushit gjatë viteve 2016-2019 - MAQEDONIA VERIUT								
Rrushi	2016		2017		2018		2019	
	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)
Eksportet e Rrushit gjatë viteve 2016-2019 Maqedonia Veriut	38,740,665	16,237,137	28,224,285	14,135,970	31,576,807	15,166,498	27,907,694	13,803,093

Eksportet e Rrushit gjatë viteve 2016-2019 Maqedonia Veriut

Eksportet e rrushit për vitet 2016-2019 në Maqedoninë e Veriut

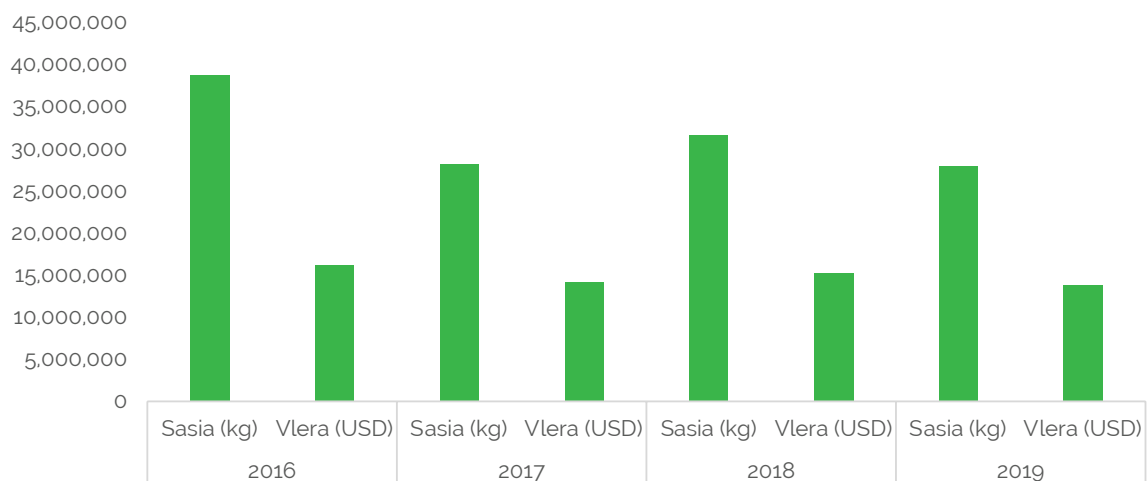
Eksportet e Rrushit gjatë viteve 2016-2019 - Greqia

Rrushi	2016		2017		2018		2019	
	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)

Eksportet e Rrushit

gjatë viteve 2016-2019 - Greqia	78,761,629	124,994,955	93,441,356	149,492,289	67,725,466	110,321,690	63,545,535	97,078,217
---------------------------------	------------	-------------	------------	-------------	------------	-------------	------------	------------

Eksportet e rrushit për vitet 2016-2019 në Greqi

2. KULTIVIMI I RRUSHIT NË SHQIPËRI

Vreshtaria në Shqipëri paraqet potencial të madh ekonomik për vendin. Për shkak të pozitës gjeografike dhe kushteve të përshtatshme klimatike, Shqipëria ka traditë mijëra vjeçare në kultivimin e kulturës së rrushit të tryezës si dhe atij të verës. Sot, vreshtaria dhe prodhimi i verës është një ndër sektorët më strategjik për Shqipërinë, dhe jo vetëm që plotëson nevojat e brendshme, por ka tentativa të eksportohet me sukses edhe në tregjet e rajonit dhe anë e mbanë botës (Kantina Arbri, Nurellari). Me përkrahjen e buxhetit të shtetit nëpërmjet subvencioneve të AZHBR-s gjatë viteve 2008-2014, është shtuar dukshëm sipërfaqja e kultivuar me vreshta, e kjo përveç që ka ndikuar në zhvillim ekonomik, po ashtu ka pasur ndikim të drejtpërdrejtë në zhvillimin e turizmit kulturor dhe agro-turizmit. Një tjetër indikacion pozitiv është edhe zëvendësimi i vreshtave të maturuar apo ato varieteteve të rrushit me kërkesë të ulët në treg. Ky indikacion ka dhënë rezultate pozitive edhe në uljen e sasisë së rrushit të importuar, në veçanti atë të importuar nga Maqedonia e Veriut.

Më poshtë po paraqesim të dhënat statistikore të zhvillimit të sektorit të vreshtarisë.

Rrush	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Prodhimi (ton)	32,522	102,352	112,010	115,071	119,259	119,831	122,451	124,437	122,498	110,443	113,833
Sipërfaqja e mbjelle (ha)	5,824	9,712	10,073	10,136	10,178	10,383	10,438	10,533	10,695	10,787	10,842
Sipërfaqja ne prodhim (ha)	4,613	8,630	9,077	9,348	9,579	9,625	9,891	10,011	10,057	10,179	10,255
Rendimenti (ton/ha)	7,05	11,9	12,3	12,3	12,5	12,5	12,4	12,4	12,2	10,9	11,1

Rrush (Pjergull)	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Prodhimi (ton)	45,886	89,116	91,888	89,057	92,000	91,125	89,191	86,758	85,192	79,561	81,451
Sipërfaqja (000/rrenje)	3,856	5,501	5,743	5,859	5,974	6,075	6,109	6,197	6,173	6,280	6,434
Rendimenti (kg/rrenje)	11,9	16,2	16	15,2	15,4	15,0	14,6	14,0	13,8	12,7	12,7

Burimi: INSTAT 2019

Në krahasim me vitin 2010, sipërfaqja me vreshta në vitin 2019 është rritur për 11,3% ndërkohë që nëse e krahasojmë me vitin 2000 është rritur me 87%. Kjo rritje nuk përfshin sipërfaqen me pjergulla e cila paraqet një rritje të numrit të rrënjëve, ndërkohë që shoqërohet me ulje të prodhimit total si pasojë e shërbimeve agro-teknike të ulëta. Rritje më të madhe në përqindje në vitet e fundit ka pasur sipërfaqja e kultivuar me rrush tavoline, përkatësisht është rritur me rreth 8-9% ndërsa sipërfaqja me rrush për verë 2-3%.

Siç shpjegohet në tabelen e mëposhtme, rezulton që në vitin 2019 sipërfaqja me rrush tryeze është rreth 2,168 ha ndërsa ajo me rrush vere 8,674 ha.

Rrush	2019	Rrush tavoline	Rrush per perpunim
Prodhimi (ton)	113,833	45,123	68,710
Siperfaqja e mbjelle (ha)	10,842	2,168	8,674
Siperfaqja ne prodhim (ha)	10,255	2,051	8,204
Rendimenti (ton/ha)	11.1	22	8.4

Burimi: Kalkulimet e autorit

Sa i përket varieteteve të rrushit të tryezës të kultivuara në vitin 2019, është me Muskat Hamburg, Afuz Ali, Kardinal dhe Viktoria, Black Magic, Italia, Sulltanesa.

Ndërsa në lidhje me rrushin për përpunim kemi kryesisht varietete tradicional Shesh i Bardhë dhe Shesh i Zi, Kallmeti i Lezhës, Pulsi i Beratit, Shardoney, Merloti, Sangovezi, Vloshi etj.

Prodhimtaria e rrushit në Shqipëri për vitin 2019 është 113,833 tonë, ku ka pasur luhajtje gjatë viteve në varësi të kushteve klimaterike. Bazuar në statistikat prodhimtaria më e lartë ka qënë në vitin 2016 me 124,437 ton. Ndërkohë ku prodhimi kombëtar i vreshtave nuk përfshin prodhimin e pjergullave, të cilat sëbashku shkojnë në 196,283 ton.

PRODHIMI I RRUSHIT NE SHQIPERI - 2019					
Nr	Qarqe	Siperfaqja Total (ha)	Siperfaqja Prodhim (ha)	Prodhimi (ton)	Rendimenti (ton/ha)
1	Berat	1155	1113.1	8,710	7.8
2	Diber	199.5	195.6	1,970	10.1
3	Durres	766.97	746.93	11,096	14.9
4	Elbasan	1367.6	1248	16,480	13.2
5	Fier	2114.49	2035.95	34,831	17.1
6	Gjirokaster	797.8	749.9	5,580	7.4
7	Korçe	1116.96	1070.62	6,683	6.2
8	Kukes	87.7	81.2	866	10.7
9	Lezhe	406	380	4,557	12.0
10	Shkoder	729.3	610	4,400	7.2
11	Tirane	845.17	792.7	9,513	12.0
12	Vlore	1256	1231.2	9,167	7.4
TOTAL		10842.49	10255.2	113,854	11.1

Burimi: INSTAT 2019

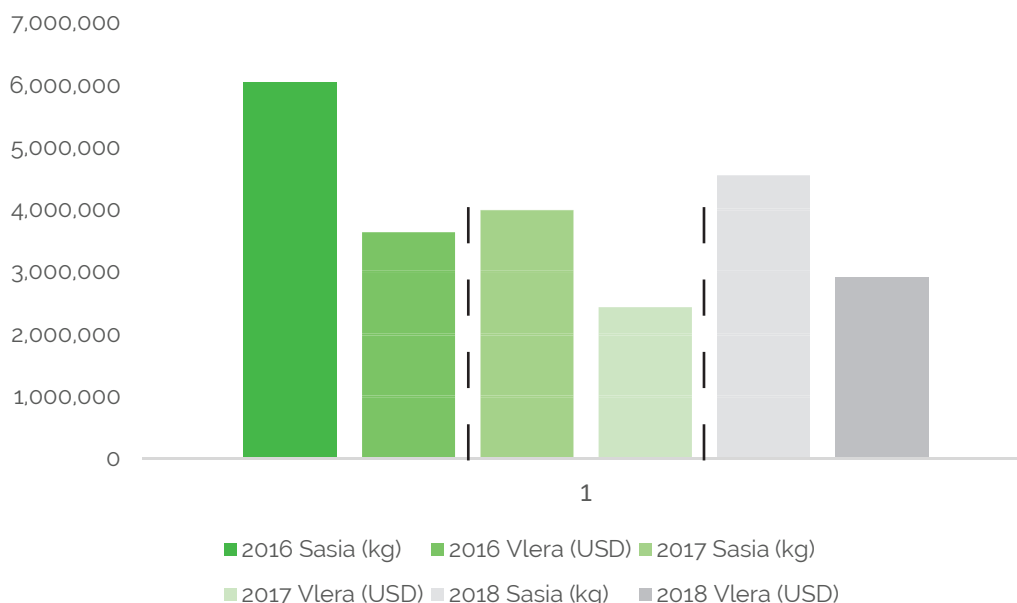
Nga tabela e mësipërme shikojmë që qarqet me potencialitet të lartë janë Fieri, Elbasani, Korça, Vlora, Tirana dhe Durrësi. Këto qarqe zënë afërsisht 60% të sipërfaqes së mbjellë me vreshta. Rendimentet ndryshojnë nga një qark në tjetrin, ndërkohë që Durrësi dhe Fieri paraqesin rendiment më të lartë në vreshtari.

Nga prodhimtaria totale, 80% është rrush për verë dhe 20% është rrush tavoline. Rendimentet për të dy kategoritë e strukturës së vreshtarisë ndryshojnë si rezultat i rendimentit më të lartë të rrushit të tryezës në krahasim me atë të rrushit të verës.

IMPORTET E RRUSHIT PER VITET 2016-2018						
Vitet	2016		2017		2018	
	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)
Rrush	6,053,733	3,641,130	3,994,293	2,435,050	4,552,481	2,916,932

Burimi: UNCOMTRADE

Importet e rrushit ne sasi dhe vlere 2016-2019

Burimi: UNCOMTRADE

Prodhimi vendor i rrushit të tryezës në vitin 2019 mbuloi 85% të nevojave për konsum ndërsa pjesa tjetër u mbulua nga importi. Për dallim nga rrushi i tryezës prodhimtaria e rrushit të verës arrin shkallë më të kënaqshme të mbulimit të nevojave, përkatësisht 95%.

Pavarësisht se kemi një përmirësim të situatës së importit si pasojë e rritjes së prodhimit të brendshëm (i cili pritet të rritet me 10% në 3 vitet e tjera si pasojë e hyrjes në prodhim të plotë të mbjelljeve të vreshtave për tavolinë), përsëri kemi vlera të larta të importit që arrijnë në 2.9 milion dollarë. Kjo situatë vjen edhe për arsye të importeve jashtë sezonit, që kryesisht lidhet me festat e fundvitit apo me importet në fillim të pranverës.

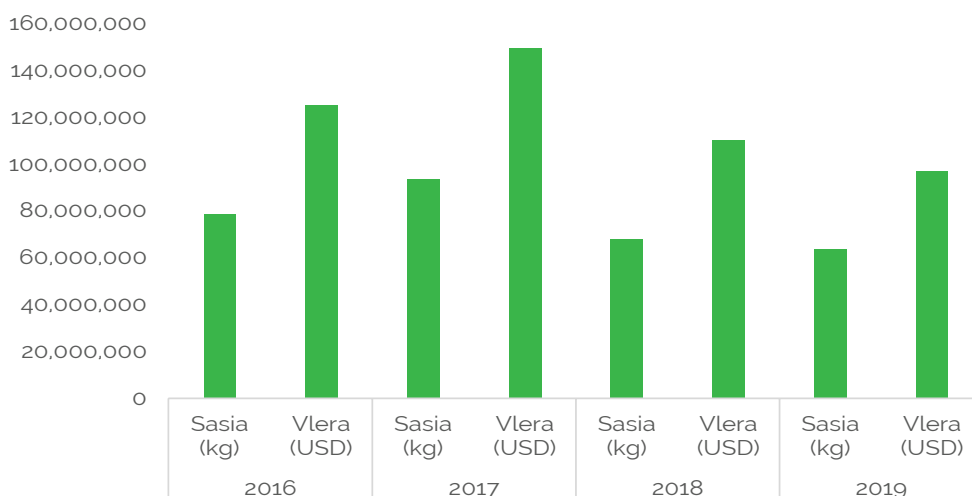
Situata e eksportit paraqitet e papërfillshme në sasi dhe vlerë, ndërkohë që kemi një rënie të ndjeshme në dy vitet e fundit. Vlen të theksohet që edhe këto eksporte në sasira të vogla kanë rezultuar vetëm me Kosovën.

EKSPORTET E RRUSHIT PER VITET 2016-2018						
Vitet	2016		2017		2018	
	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)	Sasia (kg)	Vlera (USD)
Rrush	182,010	110,279	224,126	94,326	27,133	30,214

Burimi: UNCOMTRADE

Kërkohen investime që lidhen me periudhën pas vjeljes në mënyrë që produkti i fermerëve vendas të marrë një vlerë të caktuar në treg. Kjo lidhet si me trajtimet kimike në fazën e vjeljes, ruajtjes frigoriferike, selektimit dhe paketimit specifik që kërkon rrushi tavolinës. Ajo që vlen të përmendet nga të gjitha intervistat dhe takimet me trupat certifikuese, rezulton që asnjë fermë shqiptare apo pikë grumbullimi për eksport nuk ka certifikatën e kërkuar me tregjet Europiane, Global Gap. Kjo është një nga arsytet që produkti ynë është i pranishëm vetëm në vendet Ballkanike ku marzhi fitimit është i ulët në krahasim me vendet perëndimore.

Ekportet e Rrushit gjatë viteve 2016-2019 - Greqia

Burimi: UNCOMTRADE

Rrushi për tavolinë ka specifika të veçanta, ku kryesisht pikasin:

- Varieteti i rrushit, që është mishtor dhe me pak lëng.
- Protokoli i shërbimit agroteknik që mbi të gjitha lejon disa ujitje gjatë fazës së pjekjes.

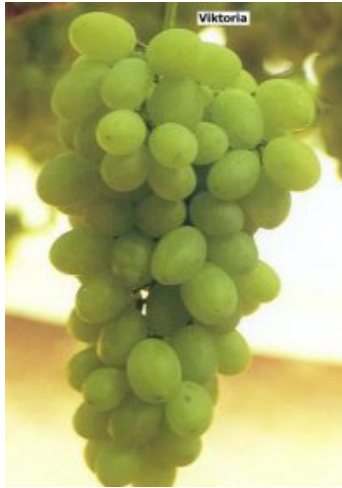
Llojet kryesore të shpenzimeve	Nentor	Dhjetor	Janar	Shkurt	Mars	Prill	Maj	Qershor	Korrik	Gusht
Krasitje	■	■								
Sherbimet agroteknike			■	■	■	■	■	■	■	
Ujitja						■	■	■	■	
Vjelja										■

Burimi: Kalkulime të autorit

Shërbimet agroteknike ndikojnë në rendimentet e larta të rrushit të tavolinës, ashtu siç shpjegohet në tabelën më lart, ku vërehet një rendiment shumë më i lartë se rrushi i përpunimit.

Bazuar në strukturën e vreshtarisë Shqiptare, varietetet më të përhapura të rrushit të tavolinës janë:

KULTIVARI "VIKTORIA"

Përshkrimi i veshulit

Veshuli është i madh dhe në trajtë piramide. Është mesatarisht i ngjeshur dhe me peshë mesatare 600-700 gr. Është kokërrmadh me ngjyrë jeshile në të verdhë, formë cilindriko-vezake, me peshë mesatare 10-12 gr, me shije jo majhoshe. Lëvorja është mesatarisht e trashë, tulli është i rreshkur dhe me dy fara.

Zhvillimi

Periodha e çelje së llastareve është e vonë po ashtu edhe lulzimi. Veshuli fillon të piqet herët në rreth 10-15 ditë pas kultivarit Kardinal.

Disa veçori biologjike dhe vlera agronomike

Bima ka gjethe të mëdha dhe pa push nga ana e faqes së poshtme të saj. Hardhia është e fuqishme dhe shumë pjellore. Pëlqen forma kultivimi të hapura si në tendë, por pershtatet mirë edhe në spaliere. Preket nga sëmundjet. Kultivar me prodhimtari të lartë me rreth 200-250 kv/ha kur është spaliere, ndërsa në formë tende edhe më shumë.

Vlerësimi

Prodhon herët dhe në mënyrë konstante. Veshuli është i bukur dhe me pamje të njëtrajtshme.

KULTIVARI "ITALIA"

Përshkrimi i veshulit

Veshuli është i madh dhe në formë koni-piramidale. Është i shkrifet dhe me peshë mesatare 600-700 gr. Është kokërrmadh me ngjyrë të verdhë në të artë, formë vezake, me peshë mesatare 8-10gr, me shije dhe aromë të këndshme të rrushit Moskat.

Lëvorja është mesatarisht e trashë, tulli është pak i rreshkur por kërcitës, me 15-18% sheqer, dhe me dy fara.

Zhvillimi

Shkon shumë mirë në të gjithë kushtet klimaterike, dhe për këtë arsye është bërë një rrush shumë i kërkuar në shumë vende të botës. Periodha e çeljes së llastareve ndodh nga 10-15 Prilli, lulëzimi në dhjetëditorin e parë të Qershorit. Piqet në dhjetëditorin e II-III të Shtatorit.

Disa veçori biologjike dhe vlera agronomike

Bima është e fuqishme, me veshula të mëdhenj e të bukur. Transportohet lehtë në largësi, prandaj shpesh herë quhet edhe mbretëresha e tregjeve.

Vlerësimi

Prodhon vonë por në mënyrë konstante. Veshuli është i bukur dhe me pamje të njëtrajtshme.

KULTIVARI "KARDINAL"

Përshkrimi i veshulit

Veshuli është mjaft i madh dhe në formë cilindriko-konike. Është i shkrihet dhe me peshë mesatare 500-600gr. Ka kokrra mesatare në të mëdha, të rrumbullakëta, me cipë mesatarisht të trashë, me ngjyrë të kuqe në vjollcë, me shije dhe aromë të pëlqyeshme. Lëvorja është mesatarisht e trashë, tulli është pak i rreskur, me peshë mesatare 7-9 gr me 15-16% sheqer, dhe me dy fara.

Zhvillimi

Periodha e çelje së llastareve ndodh nga 10-15 Prilli, lulzimi në dhjetëditorin e parë të Qershorit. Piqet në dhjetëditorin e I të Gushtit.

Disa veçori biologjike dhe vlera agronomike

Bima është e fuqishme, me veshula të mëdhenj e të bukur. Nuk pëlqen krasitje të gjata, pjelloria e vertetë është 1,5. Përshtatet shumë mirë në tendë, por edhe në spaliere shkon mirë. Ka një të metë që nuk duron shumë kohë pas pjekjes pa u vjelur dhe menjëherë pas vjeljes duhet të transportohet dhe të tregtohet.

Nuk i duron transporteve të gjata.

Vlerësimi

Piqet herët por prodhon në mënyre konstante. Veshuli është i bukur dhe me pamje të njëtrajtshme.

KULTIVARI "BLACK MAGIC"

Përshkrimi

Veshuli është mesatarisht i madh dhe në formë konike- piramidale. Është mesatarisht i shkrihet dhe me peshë mesatare 500-600 gr. Ka kokrra mesatare në të mëdha, vezake me ngjyrë blu në të zezë, me cipë mesatarisht të trashë, dhe që shkoqen me vështirësi dhe nuk shtypen lehtë, me aromë të pëlqyeshme. Kokrra ka peshë mesatare 6 gr me 16% sheqer dhe me dy fara.

Zhvillimi

Periodha e çelje së llastareve ndodh nga fillimi i Prillit, lulzimi në dhjetëditorin e tretë të Majit. Piqet në dhjetëditorin e I dhe të II të Korrikut. Prodhon për rreth 13-14 kg rrush/trung.

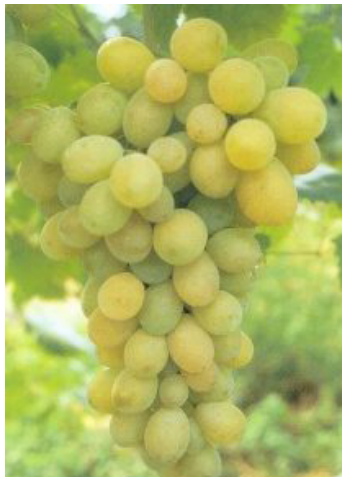
Disa veçori biologjike dhe vlera agronomike

Bima është e fuqishme, me veshula të mëdhenj e të bukur. Gjethet janë të mëdha dhe pesëkëndëshe me ngjyrë jeshile të errët dhe më pak e gjelbërt nga ana e poshtme e tyre. Nuk pëlqen krasitje të gjata, pjelloria e vërtetë është 1,5. Përshtatet shumë mirë në tendë, por edhe në spaliere shkon mirë. I duron transporteve të gjata.

Vlerësimi

Është i leverdisshëm për t'u përhapur, prodhon shumë, dhe shumë herët. Dallohet për veshulet e mëdhej të bukur, të shkrifët dhe me pamje të njëtrajtshme tregtare.

KULTIVARI "REXHINA"

Rexhina është një ndër kultivarët e lashtë dhe më të përhapur për rrush tavoline. Ai njihet në shumë emërtime si: Afuz-Ali, Rozaki, etj dhe kultivohet pothuajse kudo në vendet e Meshdheut.

Përshkrimi

Veshuli është mesatarisht i madh dhe në forme cilindriko-piramidale. Është veshul mesatarisht i shkrifet dhe me peshë mesatare 600-700 gr. Ka kokrra të mëdha, me formë vezake me ngjyrë të verdhë në të artë, me cipë mesatarisht të trashë. Tuli është kërcitës, i ëmbël dhe aromë jo majoshe. Pesha e kokrrës është 7-10 gr, përmban 15-16% sheqer dhe me dy fara.

Zhvillimi

Periudha e çelje së llastareve ndodh në dhjetëditorin e dytë dhe të tretë të Prillit. Lulzimi është në dhjetëditorin e parë të Qershorit. Piqet në dhjetëditorin e I dhe të II të Gushtit.

Disa veçori biologjike dhe vlera agronomike

Bima është e fuqishme, me veshula të mëdhenj e të bukur. Gjethet janë të mëdha dhe pesëkëndëshe me ngjyrë jeshile të errët. Shkon shumë mirë në krasitjet e përziera por në forma të hapura, pra i përshtatshëm më shumë për në tenda. Nuk pëlqen krasitje të shkurtra.

Vlerësimi

Është i leverdisshëm për t'u përhapur dhe prodhon shumë. Dallohet për veshulet e mëdhenj të bukur, të shkrifët dhe me pamje të njëtrajtshme tregtare. Qëndron mirë në bimë pas pjekjes, por shumë mirë qëndron edhe në transporte të largëta.

KULTIVARI "SULLTANINA"

Përshkrimi

Veshuli është mesatar në formë cilindriko-konike. Është veshul mesatarisht, mjaft i shkrifët dhe me peshë mesatare 350-400 gr. Ka kokrra mesatare në të vogla, me formë vezake, me ngjyrë të verdhë në të artë. Tuli është i rreshkët dhe me aromë jo majhoshe. Pesha e kokrrës është rreth 5 gr, përmban rreth 19-20% sheqer. Kokrrat nuk kanë fara.

Zhvillimi

Periudha e çelje së llastareve ndodh në dhjetëditorin e tretë të Marsit dhe në fillim të Prillit. Lulëzimi është në dhjetëditorin e parë të Qershorit. Piqet në dhjetëditorin e I-II të Gushtit.

Disa veçori biologjike dhe vlera agronomike

Gjethet janë mesatare nga ana e sipërme janë me ngjyrë të gjelbërt dhe pa push, ndërsa nga ana e poshtme është me ngjyrë të gjelbërt të hapur dhe pa push. Bima është e fuqishme. Shkon shumë mirë në krasitjet e gjata dhe në format tende.

Vlerësimi

Dallohet për prodhimtari të lartë dhe që janë pa fara. Është shumë i mirë për rrush në tavolinë, dhe gjithashtu për tharje.

3. NDIKIMI I COVID-19 NË KULTIVIMIN E RRUSHIT TË TAVOLINES.

3.1. METODOLIGJIA E VLERËSIMIT

Gjatë datave 10 Korrik – 10 Shtator, ekipi i projektit AASF kreu një vlerësim të tregut dhe aktorëve përcaktues të tij për të kuptuar ndikimin e post pandemisë në ecurinë e aktivitetit të vreshtarisë, përkatësisht rrushit të tavolinës.

Të dhënat kryesore u mblodhën përmes 32 intervistave telefonike me aktorë të tregut që ushtrojnë këtë aktivitet në zonat e Beratit, Lushnjë, Fierit dhe Mamurrasit. Të anketuarit përfshijnë vreshtarë potencialë, specialistë bujqësie dhe grumbullues/eksportues të mëdhenj (DONI FRUIT shpk dhe ELIAN shpk). Pjesë e intervistave janë dhe disa kantina të prodhimit të verës.

Të dhënat e grumbulluara në mënyrë periodike u përpunuan në matricën përkatëse për të rezultuar në vlerë dhe volum ndikimin e pandemisë në këtë sektor. Siç e kemi thënë edhe më lart, pjesë integrale në të dhënat e siguruar janë edhe statistikat e INSTAT-it dhe FAOSTAT-it, dhe botimi i projektit AASF mbi Kartat Teknologjike në Bujqësi.

Bujqësia dhe vreshtaria.

Shqipëria ka kushte klimaterike dhe tokë shumë të përshtatshme për zhvillimin e vitikulturës. Kultivimi i vreshtave është gjerësisht i përhapur dhe një burim i rëndësishëm i të ardhurave dhe vetëpunësimit për një numër të madh të fermave bujqësore. Kultivimi i rrushit bëhet në mënyrë tipike në dy lloje parcelash: me vreshta dhe me pjergull. Arrin mbi 300 mijë numri i fermerëve që kultivojnë rrushin në vreshta dhe pjergulla. Rrushi i pjergullave kultivohet kryesisht për përdorim familjar: i freskët, ose i përpunuar në formën e verës dhe pijeve alkoolike. Ndërkohë që sipërfaqja e mbjellë me vreshta është rritur ndjeshëm vitet e fundit në mbi 10.000 ha. Sipas statistikave të bujqësisë, rreth dy të tretat e fermerëve kultivojnë sipërfaqe deri në 0,2 ha. Fermat më të vogla kanë një qasje të kombinuar, një pjesë e rrushit është i destinuar për shitje (i freskët, ose i përpunuar në formën e verës apo rakisë) dhe një pjesë për konsum vetjak. Mbi 17 mijë ferma kanë vreshta me sipërfaqe mbi 0,2 ha, gjë që tregon për një lloj niveli specializimi.

Si kultivarët e pjergullave, ashtu edhe sipërfaqja me vreshta kanë qenë në rritje. Vërehet që shkalla e rritjes së vreshtave dhe i prodhimit përkatës është shumë më e shpejtë edhe për shkak të disponueshmërisë së skemave të mbështetjes për ngritjen e vreshtave të reja gjatë viteve 2008-2014. Gjatë viteve të fundit sipërfaqja e vreshtave është rritur me mbi 1 mijë ha, ndërkohë që kemi edhe një përmirësim të strukturës së vreshtarisë.

Zonat kryesore të prodhimit të rrushit gjenden mes kodrave dhe bregdetit të Shqipërisë Qendrore. Fieri, Berati, Elbasani dhe Vlora, janë qarqet me përqindjen më të madhe të prodhimit; këto katër qarqe japin më shumë se gjysmën e prodhimit vendas të rrushit.

Sot prodhimi vendas i rrushit dominon furnizimin e tregut vendas si me rrush tavoline, ashtu edhe me atë për përpunim.

Prodhimi i rrushit është rritur në mënyrë të konsiderueshme nga 79,000 tonë në vitin 2000 në 195,283 ton në vitin 2019 (duke përfshirë edhe prodhimin nga pjergullat). Ekziston potenciali për të zëvendësuar importet dhe për të përfituar edhe nga turizmi/tregu në rritje, nëse do të vazhdojë të ketë përmirësim cilësie dhe efçence në nivelin e prodhimit dhe përpunimit në fermë/të rrushit. Zinxhiri i vlerës i verës konsiderohet si sektor me përparësi duke pasur parasysh potencialin për zëvendësimin e importit dhe lidhjen specifike me (agro)turizmin.

PRODHIMI DHE IMPORTI RRUSHIT 2018			
Viti	Prodhimi (kg)	Importi (kg)	Diferenca (%)
Rrush	110,442,000	4,552,481	4.10%

Burimi: UNCOMTRADE dhe INSTAT 2018

Eksporti është i papërfillshëm, 27.1 ton në total. Pavarësisht se kemi të bëjmë me një performancë pozitive në rritje të sektorit, përsëri vlen të theksohet që në krahasim me konkurrentët në rajon, si dhe krahasuar me avantazhet konkurruese që ka Shqipëria, sektori ka nevojë për përmirësime në aksesin e tregjeve. Maqedonia e Veriut e cila për vetë kushtet atmosferike dhe pozicionin gjeografik arrin vlerë të akumuluar eksporti për rreth 13.8 milion dollarë. Ndërkohë Greqia me një avantazh dhe historik më të favorshëm se Shqipëria arrin të eksportojë një volum prej 63.6 mijë ton rrush dhe me një vlerë financiare rreth 97 milion dollarë.

Nisur nga të dhënat e grumbulluara nga Ministria e Bujqësisë dhe intervistat me aktorët e zinxhirit bujqësor, vlerësohet se rreth 20% të rrushit të kultivuar i përket atij të të tavolinës.

TE DHENA STATISTIKORE MBI PRODHIMTARINE DHE TE ARDHURAT E PRITSHME PER KULTUREN E RRUSHIT TE TAVOLINES 2020							
Nr	Produkti	Sipërfaqja Total ne prodhim/ha	Sipërfaqja rrush tavoline/ha	Prodhim total/Ton	Shpenzime Prodhimi	Te ardhura te pritshme nga shitja (nivel ferme)	Te ardhura te pritshme nga shitja (nivel grumbulluesi)
1	Rrush tavoline (20%)	10,255	2,051	45,122	1,636,082,700	2,953,440,000	3,544,128,000
TOTALI (ALL)					1,636,082,700	2,953,440,000	3,544,128,000
TOTALI (EURO)					13,301,485	24,011,707	28,814,049

Shenim Të dhënat mbi sipërfaqet e mbjellura janë siguruar nga të dhënat e Min. Bujqësisë për vitin 2019. Rendimentin e rrushit të tavolinës e kemi përllogaritur me një rendiment 22 ton/ha, i cili ka tjetër trajtim agroteknik nga rrushi për përpunim. Analizat financiare në lidhje me rendimentet, shpenzimet dhe të ardhurat e pritshme në nivel ferme dhe magazine grumbulluese janë hartuar nga autori bazuar në Kartat Teknologjike.

Pra, fermerët kultivojnë rreth 2051 ha sipërfaqe me rrush tavolinë, i cili për vetë intensitetin e lartë agroteknik rezulton me një rendiment të lartë. Autori ka kalkuluar një mesatare të rendimentit prej 22 ton/ha, që siguron një prodhim afërsisht rreth 45,122 ton rrush tavoline. Pra vlen të theksohet që rezultati i këtij vrojtimi dhe mënyra e kalkulimit të humbjes/fitimit është bazuar në Kartat Teknologjike, që përfshin koston e prodhimit të rrushit të tavolinës bazuar në aktivitetin në fermë me shërbime intensive agroteknike.

Referuar Kartës Teknologjike të prodhimit të rrushit të tavolinës rezulton që në një 1ha sipërfaqe me rrush tavoline përfitohet një fitim neto rreth 642,300 lekë. Ky është përfitimi i pritshëm mesatar për fermerët që kultivojnë rrush tavoline.

PERFITUESHMERIA E KULTIVIMIT TE RRUSHIT TE TAVOLINËS (HA)

<i>Totali i shpenzimeve (leke)</i>	797,700	<i>Kosto e prodhimit (lek/kg)</i>	36.3
<i>Te ardhura totale (leke)</i>	1,440,000	<i>Çmimi mesatar i shitjes (leke/kg)</i>	65.5
<i>Fitimi neto (leke/ha)</i>	642,300	<i>Marzhi fitimit</i>	44.60%
<i>Rendimenti ne piken kritike (kg/ha)</i>	12,187	<i>Produktiviteti i punes (kg/dite pune)</i>	118.28

Gjatë periudhës 10 Korrik – 10 Shtator 2020 është vërtetuar zhvillimi i tregut të rrushit të tavolinës, duke siguruar informacion nga prodhues potencial dhe grumbulluesit/eksportuesit kryesor. Ky informacion është ndarë në 11 fasha 5 ditore nisur nga fakti që çmimet e tregjeve lëvizin në varësi të prodhimit dhe kërkesës për produkt.

Duke analizuar të dhënat e vërtetimit dhe krahasuar me performancën e një viti më parë, situata post pandemike Covid-19 ka pasur këto indikacione në prodhimin e rrushit të tavolinës:

1. Ndikimet në furnizim

Sektori i Turizmit (Agroturizmit dhe Turizmit Rural) ishte një nga të parët që u godit negativisht nga pandemia. Shumica e hoteleve dhe të gjithë restoranteve u mbyllën apo ju është lejuar vetëm shërbimi në natyrë në respektim të udhëzimeve të Institucioneve Shtetërore. Ky veprim krijoi një efekt të madh në tërheqjen e produktit të freskët.

2. Ndikimet në kërkesë

Frika dhe pasiguria e përhapur bëri që shumë konsumatorë të vendosin primare furnizimin me produktet e shportës. Sektori i vetëm që nuk pa një rritje të shitjeve ishte sektori i rrushit të tavolinës dhe verës.

3. Certifikimi

Certifikimi me standartin GlobalGap krijoi në shumë raste probleme me respektimin e këkesave të tregut të eksportit dhe kryesisht në disa vende perëndimore. Me gjithë masat e marra, disa kompani eksportuese nuk arritën të certifikoheshin në një periudhe kohe të limituar. Eksportuesit edhe në raste të kërkesës për produkt hasën vështirësi në analizat e mbetjeve në produkt (MRL) që shkaktuan ndërprerjen e porosive nga tregu perëndimor.

4. Luhatje të çmimeve në tregjet rajonale

Gjatë muajit Korrik - Gusht 2020, kërkesa për kulturën e rrushit të tavolinës ka pasur jo-stabilitet, çmimi i indikuar nga tregu i eksportit ka rezultuar shumë i ulët. Mund të shprehemi që çmimi i aksesuar në eksport, është më i ulëti në 10 vitet e fundit. Çmimi i rrushit të tavolinës në Maqedoni arriti vlerën më të ulët, 35 cent/kg.

5. Mungesa e varieteteve shumë të hershëm dhe të vonshëm.

Vërehet që struktura e rrushit të tavolinës së mbjelle nga fermerët Shqipëtarë nuk përbëhet nga varietete shumë të hershëm ose të vonshëm. Në veçanti keto varietete duhet të shoqërohen menjë teknologji të përparuar që lidhet me formën e kultivimit të mbuluar në formë serre.

6. Teknologjia e ruajtjes

Në Shqipëri nuk aplikohen teknologjitë bashkëkohore të trajtimit të rrushit të tavolinës para vjeljes (spërkatje me solucione që i japin jetë-gjatësi ruajtje) dhe ambiente pas vjelje në frigoriferë me atmosferë të kontrolluar.

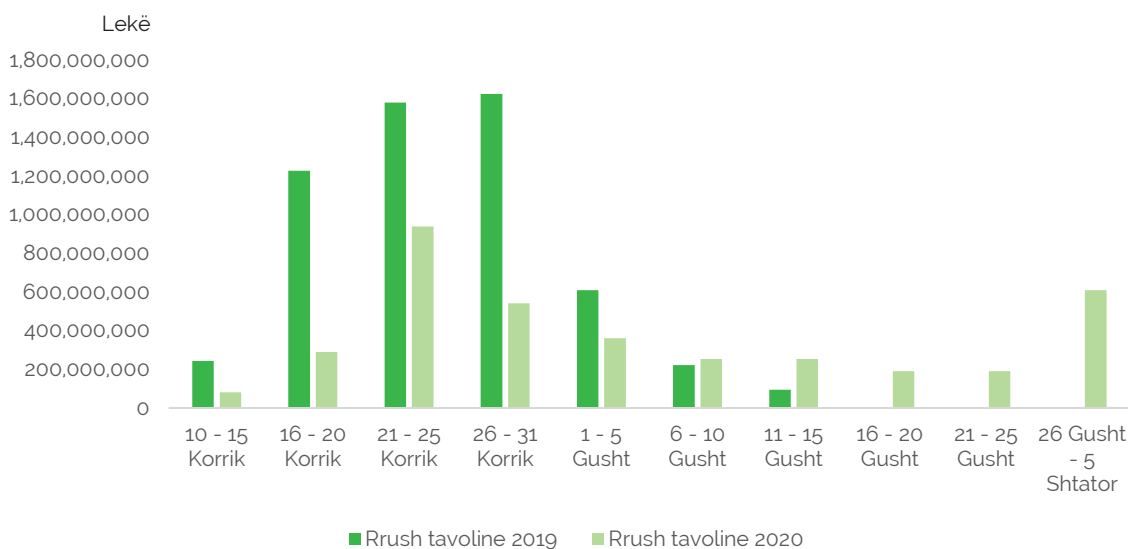
TE DHENA STATISTIKORE MBI PRODHIMTARINE DHE TE ARDHURAT PER KULTUREN E RRUSHIT TE TAVOLINES SHTATOR 2019

Nr	Produkti	Siper-faqja/ha	Prodhim total/Ton	Shpenzime Prodhimi/ALL	Te ardhura nga shitja (nivel ferme)/ALL	10 - 15 Korrik		16 - 20 Korrik		21 - 25 Korrik		26 - 31 Korrik		1 - 5 Gusht		6 - 10 Gusht		11 - 15 Gusht	
						3%	180lek/kg	17%	150lek/kg	25%	130 lek/kg	30%	120 lek/kg	15%	90 lek/kg	7%	70 lek/kg	3%	70 lek/kg
1	Rrush tavoline	2051	45,122	1,636,082,700	5,315,371,600	243,658,800	1,150,611,000	1,466,465,000	1,624,392,000	609,147,000	221,097,800	94,756,200							

TE DHENA STATISTIKORE MBI PRODHIMTARINE DHE TE ARDHURAT PER KULTUREN E RRUSHIT TE TAVOLINES SHTATOR 2020

Nr	Produkti	Siper-faqja/ha	Prodhim total/Ton	Shpenzime Prodhimi/ALL	Te ardhura nga shitja (nivel ferme)/ALL	10 - 15 Korrik		16 - 20 Korrik		21 - 25 Korrik		26 - 31 Korrik		1 - 5 Gusht		6 - 10 Gusht		11 - 15 Gusht		16 - 20 Gusht		21 - 25 Gusht		26 - 5 Shtator	
						1%	180 lek/kg	4%	160 lek/kg	16%	130 lek/kg	12%	100 lek/kg	10%	80 lek/kg	8%	70 lek/kg	8%	70 lek/kg	7%	60 lek/kg	7%	60 lek/kg	30%	50 lek/kg
1	Rrush tavoline	2051	45,122	1,636,082,700	2,463,661,200	81,219,600	288,780,800	938,537,600	541,464,000	360,976,000	252,683,200	252,683,200	189,512,400	189,512,400	609,147,000										

Grafiku i shitjeve të rrushit të tavolinës për vitet 2019 dhe 2020

Pra siç shihet në tabelën e mësipërme në monitorimin e çmimeve në 11 fashat rezulton:

- Volumi i prodhimit të tregtuar në vitin 2020 ka pasur një përthithje më të ulët në shtrirje kohore në krahasim me vitin 2019. Kjo ka ndikuar në performancën e ulët financiare gjatë vitit 2020 si pasojë e mos-përfitimit nga çmimet e larta të tregut gjatë periudhës 5-25 Korrik. Fitimi më i lartë (si rezultat i marzhit të lartë) sigurohet gjatë periudhës 5-25 Korrik, ku siç shihet nga matrica e vlerësimit në vitin 2019 është tregtuar 45% e prodhimit, ndërsa në vitin 2020 rezulton një përthithje prej 21% të prodhimit.
- Të ardhurat e gjeneruara në vitin 2020 janë 2,463,661,200 lekë, ndërkohë që gjatë vitit 2019 është gjeneruar një e ardhur totale prej 5,315,371,600, pra me një diferencë negative në formën e humbjes nga fitimi i planifikuar në vlerën 2,851,710,400 lek. Pra, kemi një rënie të fitimit krahasuar me vitin 2019.
- Nëse i referohemi normativave të Kartave Teknologjike, ku për sipërfaqen e kultivuar planifikohej të arrihej një e ardhur rreth 2,953,440,000 lekë, ndërkohë që e ardhura faktike e gjeneruar është 2,463,661,200 lekë, rezulton që kemi një rënie nga fitimi i planifikuar në vlerën 489,778,800 lekë.
- Gjatë vitit 2020, si pasojë e mos-përthithjes së rrushit të tavolinës nga tregu i brendshëm, është zgjatur faza e vjeljes së tij deri më datë 10 Shtator, pra gati 1 muaj më shumë se normalja, duke ndikuar në uljen e thellë të çmimit të shitjes. Bazuar në kalendarin e prodhimit, në fillim të muajit Shtator fillon vjelja e rrushit të përpunimit (shesh i bardhë, shesh i zi, merlot, kabërnët etj.) ku çmimi i aplikuar është mesatarisht 50 lek/kg.
- Nëse gjatë vitit 2019 kemi një çmim mesatar shitjeje në vlerën 118 lek/kg, në vitin 2020 ky çmim ka një rënie të lartë dhe nuk e kalon vlerën e 55 lek/kg. Kjo është arsyeja që humbja nga fitimi i planifikuar është kaq e lartë duke u krahasuar me vitin 2019.

Përmbledhje e rezultatit të vrojtimit

Siç është shpjeguar edhe më lart, nga analiza e fashave të tregtimit të prodhimit të rrushit të tavolinës rezulton një e ardhur e akumuluar shumë herë më e vogël në krahasim me vitin 2019.

Më poshtë po paraqesim një tabelë të përmbledhur të analizës financiare duke marrë si krahasim vitin 2019.

PRODHIMI I RRUSHIT TE TAVOLINES				
Nr.	Produktet	Viti 2019	Viti 2020	Diferenca ne vlere
		Vlera e arketuar	Vlera e arketuar	
1	Rrush tavoline	5,315,371,600	2,463,661,200	-2,851,710,400
TOTALI (ALL)		5,315,371,600	2,463,661,200	-2,851,710,400
TOTALI (EURO)		42,865,900	19,868,235	-22,997,665

Vlen të theksohet që si pasojë e arsyeve të lartpërmendura për gjithë periudhën e monitoruar 10 Korrik - 10 Shtator 2020, duke e krahasuar me fluksin/rrjedhjen e volumeve tregtare dhe të ardhurave të gjeneruara gjatë vitit 2019, kemi një humbje të përafërt në vlerën e 22.99 mil euro. Megjithatë vlen të përmendet që ky aktivitet i kultivimit të rrushit të tavolinës nuk ka ndikuar në humbje për fermerët, por ka një reduktim të ndjeshëm të fitimit të planifikuar duke rezultuar me një marzh fitimi më të ulët.

Ndërkohë nëse do ti referohemi normativave të Kartave Teknologjike dhe respektivisht të rrushit të tavolinës kemi këtë pasqyrë financiare për vitin 2020 në lidhje me të ardhurat e gjeneruara:

PRODHIMI I RRUSHIT TE TAVOLINËS				
Nr.	Produktet	Vlera e planifikuar sipas Kartes Teknologjike	Viti 2020	Diferenca në vlerë
			Vlera e arkëtuar	
1	Rrush tavoline	2,953,440,000	2,463,661,200	-489,778,800
	TOTALI (ALL)	2,953,440,000	2,463,661,200	-489,778,800
	TOTALI (EURO)	23,818,065	19,868,235	-3,949,829

Siç shikohet në tabelën më lart, duke krahasuar gjenerimin e të ardhurave të rrushit të tavolinës për vitin 2020 me normativat e Kartës Teknologjike kemi një humbje nga fitimi i planifikuar në vlerën e 3.95 mil Euro në total, pra një rënie prej 23.8%.

4. KONKLUSIONE

Gjetjet nga materialet e analizuara dhe anketimet e drejtpërdrejta me aktorë kyç në zhvillimin e bujqësisë ofrojnë një tablo të qartë ku aktorët kryesorë të zinxhirit vlerës financiare të indikuara nga Covid-19 ndahen në 2 grupe kryesore:

Financimi Bankar

Kërkesa për financimin e sektorit të vreshtarisë në Shqipëri është e lartë, dhe kryesisht përfshin banka dhe Institucione mikro-financiare. Fasha e kreditimit të këtij sektori varion nga 4000-20,000 euro/fermer. Kjo situatë e uljes së ndjeshme të fitimit nuk mendohet të ketë indikacion në likuidimet e kësteve të kredisë, që zakonisht është modeluar me menyrën "one bullet loan". Vlen të theksohet që kjo situatë nuk e bën sektorin e vreshtarisë të pa-konkurrueshëm dhe jo-potencial, që të gjykohet nga sistemi bankar me një risk të lartë. Ky sektor ka qënë dhe mbetet një potencial i madh në politikat bujqësore dhe si i tillë kërkon vëmendje dhe mbështetje financiare, pa anashkaluar vëmendjen e fermerëve ndaj shërbimeve agroteknike. Nga vrotimet e kryera në këtë studim, si dhe humultimin në tregjet rajonale vërehet që ndikimi në biznesin e rrushit të tavolinës është global dhe mendohet të jetë i përkohshëm. Gjithashtu vlen të përmendet që ky sektor kërkon investime bashkëkohore që lidhen me:

- Investime në kultivimin e rrushit të tavolinës në ambjente të mbrojtura (model serre) për të menaxhuar ndikimet e ngrohjes globale si dhe rritjen e mundësisë së daljes herët në tregje lokale dhe eksporti.
- Përmirësime në strukturën varietore të rrushit të tavolinës me kultivare të prodhimit të vonshëm, gjë që do minimizonte importet dhe do të zgjeronte ekzistencën e produktit në treg.
- Investime në teknologjinë e ruajtjes frigoriferike të rrushit të tavolinës.
- Këto investime bashkëkohore (kryesisht kultivimi i rrushit në serra) variojnë nga 20,000-30,000 euro/ha, dhe mbështeten lehtësisht nga fondet e granteve të IPARD-it dhe nëpërmjet kreditimit nga Fondi i Garancisë së BERZH.

Agrobiznesi dhe Politikat Bujqësore.

- **Rritja e investimeve** në sektor është domosdoshmëri. Investimet lidhen me përmirësimin e strukturës varietore të rrushit të tavolinës, ruajtja dhe paketimi si pjesë e elementëve të rëndësishëm marketues. Kjo do të mundësojë funksionimin e kontratave me çmime fikse midis prodhuesve dhe eksportuesve.
- **Rritja e standarteve të prodhimit**, kryesisht ai që lidhet me certifikimin Global Gap. Tashmë eksportet e produkteve bujqësore e kanë detyrim këtë certifikim, nëse synohet për tregje perëndimore.
- **Mbështetja e Industrisë Lokale dhe Prodhimit Lokal.** Kriza COVID-19 pritet të ndikojë në anët e ofertës dhe kërkesës të ekonomisë. Në mënyrë që të rritet ekonomia lokale në post COVID-19, politik-bërja mund të drejtojë një thirrje (nisma të studiuara) konsumatorëve

privatë për të mbështetur produktet vendase ndaj atyre të importit. Nisma të tilla kanë dhënë efekte në shumë vende të botës.

- **Fuqizimi i turizmit** do të ndikojë në rritjen e konsumit të produkteve të stinës dhe nënprodukteve të siguruara nga përpunimi. Përforcimi i lidhjeve ekzistuese ose zhvillimi i lidhjeve të reja ndërmjet pjesëmarrësve të ndryshëm të tregut, të tilla si fermerëve prodhues primarë, përpunuesve dhe sektorit të turizmit, do të forcojnë qëndrueshmërinë ndaj tronditjeve të furnizimit dhe shpërndarjes së ushqimit në Shqipëri nga ndikimi i COVID-19.
- **Sistemi informacionit MIS.** Nevoja për informacion dhe të dhëna në kohë reale për të adresuar këto sfida është kryesore. Për më tepër, luhatja ose rritja e çmimeve të produkteve bujqësore mund të ketë një ndikim në sigurinë e ushqimit në nivel konsumatori dhe madje mund të pengojë konkurrencën e Shqipërisë në nivel rajonal. Prandaj, instrumentet monitorues të çmimit të produkteve bujqësore dhe tregjeve janë të nevojshme në politikën tregtare.

